

ETYKA - treści nauczania i wymagania szczegółowe dla klas 4-8 wg nowej podstawy programowej 2026

Cele kształcenia – wymagania ogólne

1. Podejmowanie refleksji moralnej.
2. Rozwijanie wrażliwości aksjologicznej i interioryzacja wartości. 3. Rozwijanie postawy dialogicznej.
4. Rozwijanie sprawczości i odpowiedzialności moralnej. 5. Rozwijanie postaw szacunku i troski o dobro własne, innych oraz przyrody. 6. Rozwijanie kompetencji poznawczych i językowych ważnych w refleksji moralnej.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności:

1. Człowiek w świecie dobra i zła – przybory etyki.

Pytanie wiodące: Jak myśleć i rozmawiać o dobru i złu? Uczeń:

- 1) charakteryzuje etykę jako naukę o moralności i jako sztukę dobrego życia, a także wyjaśnia różnice między moralnością, prawem stanowionym, obyczajowością i religią;
- 2) rozważa różne odpowiedzi na podstawowe pytanie etyczne: „Jak należy żyć?”;
- 3) dyskutuje o roli etyki w życiu człowieka oraz relacjach między moralnością, szczęściem i sensem życia;
- 4) stosuje do opisu i analizy zagadnień moralnych następujące terminy: doświadczenie moralne, sprawczość moralna, dylemat moralny, konflikt moralny, wina moralna, działanie, podmiot działania, adresat działania, decyzja, intencja, skutek, motywacja;
- 5) charakteryzuje i stosuje w dyskusji następujące pojęcia dotyczące wartości i postaw: dobro moralne, roztropność, sprawiedliwość, umiarkowanie, odwaga, miłość, szczęście, szacunek, troska, solidarność, odpowiedzialność, wolność, godność, prawda, piękno, życie, zdrowie, wiedza;
- 6) analizuje i ocenia działania lub postawy, stosując różne kryteria moralnego wartościowania, m.in. złotą regułę, zasadę niekrzywdzenia i zasadę użyteczności, oraz następujące terminy: działanie nakazane, działanie zakazane, działanie

dozwolone, zasada moralna, obowiązek moralny, cnota moralna, wada moralna, charakter moralny;

- 7) w ramach prowadzonej przez siebie refleksji moralnej korzysta z podstawowych modeli etycznych: deontologicznego, konsekwencjalistycznego, aretologicznego bez konieczności posługiwania się tymi terminami;
- 8) przy opisie doświadczeń moralnych posługuje się nazwami uczuć i emocji;
- 9) rozpoznaje i analizuje problemy moralne, w tym konflikty i dylematy moralne, oraz proponuje sposoby ich rozwiązania;
- 10) dyskutuje na temat związku między rozwojem moralnym człowieka a dojrzałością intelektualną i emocjonalną;
- 11) charakteryzuje postawę dialogiczności i podaje przykłady zachowań będących i niebędących jej wyrazem;
- 12) stosuje reguły efektywnej komunikacji: regułę akceptacji rozmówcy, regułę aktywnego i życzliwego słuchania, regułę odpowiedzialności za wypowiedzane słowa, wyrażającą się w wypowiedzaniu twierdzeń istotnych, wiarygodnych i sformułowanych w zrozumiały sposób;
- 13) stosuje w codziennym życiu zasady porozumienia bez przemocy; 14) podczas tworzenia wypowiedzi stosuje umiejętności logiczno-językowe, takie jak:
wyjaśnianie terminów, formułowanie pytań, uzasadnianie przekonań, w tym argumentowanie;
- 15) planuje, tworzy i prezentuje efekty pracy zespołowej, biorąc odpowiedzialność za przypadające mu zadania.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) rozpoznaje i rozważa problematykę moralną w wybranych tekstach kultury, a także ocenia decyzje, działania i postawy postaci w nich występujących;
- 2) wykorzystuje podstawowe metody tworzenia argumentów i ocenia argumenty pod kątem poprawności i mocy perswazyjnej;

- 3) rozpoznaje i charakteryzuje wybrane błędy logiczno-językowe w wypowiedziach dotyczących zagadnień moralnych;
- 4) charakteryzuje dwa modele rozwoju moralnego: Lawrence'a Kohlberg-a i Carol Gilligan oraz wykorzystuje je w analizie przekonań i działań, w tym swoich własnych;
- 5) rozważa spór między relatywizmem a obiektywizmem etycznym i zajmuje w tym sporze stanowisko;
- 6) charakteryzuje zjawisko amoralizmu, podaje przykłady zachowań amoralnych i wskazuje sposoby zapobiegania im;
- 7) wykorzystuje pojęcia i twierdzenia charakterystyczne dla wybranych stanowisk etycznych, w szczególności Sokratesa, Arystotelesa, Tomasza z Akwinu, Immanuela Kanta, Johna Stuarta Milla i Tadeusza Kotarbińskiego, do analizowania i oceniania przykładowych problemów moralnych;
- 8) tworzy pisemną wypowiedź argumentacyjną dotyczącą zagadnień etycznych.

2. Człowiek w relacji do siebie.

Pytanie wiodące: Jak kształtować własną tożsamość i dbać o swój dobrostan? Uczeń:

- 1) charakteryzuje różne wymiary tożsamości człowieka; 2) rozważa zagadnienie godności osoby ludzkiej jako źródła należnego człowiekowi szacunku i przysługujących mu praw;
- 3) odróżnia zachowania będące i niebędące wyrazem szacunku i troski wobec siebie; 4) dyskutuje o roli odpowiedzialności za siebie i podaje przykłady zachowań będących i niebędących jej wyrazem;
- 5) odróżnia zachowania asertywne od agresywnych i uległych oraz wyjaśnia ich związek z dbaniem o siebie;
- 6) wskazuje czynniki wpływające pozytywnie i negatywnie na własną autonomię oraz sprawczość;
- 7) wyjaśnia, czym jest sumienie i jaką pełni funkcję w życiu moralnym człowieka, oraz

jak się je kształtuje przez analizę i ocenę własnych działań lub zamierzeń; 8) rozważa swoje mocne i słabe strony oraz podaje przykłady działań na rzecz własnego

rozwoju;

9) na podstawie własnego doświadczenia podaje przykłady moralnie akceptowalnych celów i środków do ich osiągnięcia.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) dyskutuje na temat sokratejskiego hasła „Poznaj samego siebie” i rozważa związek między samopoznaniem a troską o siebie;

2) dyskutuje na temat wybranych starożytnych koncepcji szczęścia (np. sokratejskiej, platońskiej, arystotelesowskiej, cyrenejskiej, cynickiej, epikurejskiej i stoickiej); 3) rozważa, czy należy zaspokajać wszystkie swoje pragnienia; 4) dyskutuje o cnotach i wadach moralnych (np. odwadze, brawurze, tchórzostwie) oraz

podaje przykłady odnośnych zachowań;

5) dyskutuje na wybrane tematy związane z dobrostanem (np. samotności, nudy, samorealizacji, dbania o zdrowie i życie, samoakceptacji, wybaczenia sobie);

6) rozważa pytania: „Kim jestem?”, „Czego potrzebuję?”, „Czego pragnę?”, „Co jest dla mnie ważne?”, „Czym się kieruję w moim postępowaniu?”.

3. Człowiek w relacji z innymi.

Pytanie wiodące: Jak budować i pielęgnować relację z drugim człowiekiem? Uczeń:

1) wyjaśnia, dlaczego szacunek jest podstawą relacji dialogicznej, oraz rozważa rolę

dialogu i kompromisu w tworzeniu relacji z drugim człowiekiem; 2) rozważa pojęcie wolności i tolerancji, ich znaczenie i granice w relacjach z innymi; 3) dyskutuje o roli i wpływie emocji oraz uczuć na kształtowanie relacji z drugim człowiekiem;

4) analizuje czynniki, które odgrywają istotną rolę w tworzeniu udanych relacji międzyludzkich;

5) dyskutuje o znaczeniu bliskich relacji, w tym koleżeństwa, przyjaźni i miłości; 6) dyskutuje o formach przemocy i sposobach przeciwdziałania jej oraz reaguje na dostrzeżone przejawy przemocy;

7) dyskutuje o różnych rodzajach kłamstwa i ich wpływie na relacje; 8) dyskutuje o roli autorytetu w życiu człowieka;

9) na podstawie codziennych doświadczeń dyskutuje o roli błędów i wybaczeniu w relacjach z innymi.

4. Człowiek w relacji do wspólnoty.

Pytanie wiodące: Jak budować wspólnotę i w niej funkcjonować? Uczeń:

- 1) wyjaśnia, co to znaczy, że człowiek jest istotą społeczną, oraz charakteryzuje podstawowe wspólnoty: rodzinę, klasę, szkołę, państwo;
- 2) odróżnia działania sprawiedliwe od niesprawiedliwych, uzasadnia swoją ocenę i podaje przykłady takich działań na podstawie codziennego doświadczenia; 3) odróżnia postawy prowspólnotowe, takie jak solidarność i sprzeciw wobec zła, od antywspólnotowych (np. oportunizmu);
- 4) dyskutuje o roli zaufania w relacjach społecznych;
- 5) podaje przykłady zachowań będących i niebędących wyrazem odpowiedzialności i troski o dobro wspólne, a także podejmuje działania prowspólnotowe;
- 6) rozważa problematykę stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji, rozpoznaje typy oraz przejawy dyskryminacji i sposoby przeciwdziałania im, odnosząc je do zagadnienia tolerancji i równego traktowania;
- 7) wyjaśnia, czym jest wielokulturowość, i dyskutuje na temat jej roli w życiu społecznym;
- 8) rozważa, czym jest patriotyzm, podaje współczesne przykłady zachowań patriotycznych i dyskutuje, co to znaczy być dobrym obywatelem;
- 9) rozważa ideę praw człowieka, a także na podstawie własnego doświadczenia wskazuje aspekty życia społecznego, dla których te prawa są istotne; 10) dyskutuje o znaczeniu bezinteresownego działania na rzecz innych, podaje przykłady działań wolontariackich i ich roli w aktywnym budowaniu wspólnoty.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) wyjaśnia koncepcję sprawiedliwości jako bezstronności autorstwa Johna Rawlsa i stosuje ją do oceny relacji między jednostkami a wspólnotą; 2) rozważa zagadnienie kar i nagród oraz psychologiczne, społeczne i moralne skutki ich stosowania w kontekście wychowania;

- 3) rozważa skutki postaw egoizmu, egotyzmu, egocentryzmu dla jakości wspólnoty;
- 4) wyjaśnia spór między zwolennikami indywidualizmu i kolektywizmu oraz rozważa argumenty zwolenników tych stanowisk w kontekście pytania o dobre życie;
- 5) wskazuje przejawy nierówności społecznych w otaczającym świecie i podejmuje refleksję nad ich moralnym znaczeniem.

5. Człowiek w relacji do wiedzy.

Pytanie wiodące: Jakie znaczenie ma wiedza w dobrym życiu? Uczeń:

- 1) wyjaśnia różnice między wiedzą a informacją;
- 2) wyjaśnia, na czym polega wartość wiedzy rozpatrywanej jako środek do celu i jako cel sam w sobie;
- 3) formułuje wypowiedzi na temat swoich zainteresowań, ulubionych przedmiotów szkolnych, a także talentów i predyspozycji;
- 4) na przykładach z doświadczeń codziennych wskazuje warunki, w jakich błąd odgrywa pozytywną rolę w procesie zdobywania wiedzy;
- 5) formułuje ocenę moralną rozpowszechnionych zjawisk związanych z kształceniem w szkole, w szczególności ściągania i plagiatu;
- 6) odróżnia informacje wiarygodne od niewiarygodnych i wskazuje racje dokonanego odróżnienia;
- 7) odróżnia poznanie naukowe od pozanaukowego (np. poznanie zdroworozsądkowego);
- 8) odróżnia wypowiedzi o charakterze manipulacyjnym od perswazyjnych wypowiedzi argumentacyjnych;
- 9) rozpoznaje przykładowe działania o charakterze dezinformacji, w tym dezinformacji cyfrowej, oraz formułuje i uzasadnia jej ocenę moralną.

6. Człowiek w relacji do świata cyfrowego.

Pytanie wiodące: Jak odpowiedzialnie funkcjonować w świecie cyfrowym? Uczeń:

- 1) wyjaśnia, dlaczego zachowania w świecie cyfrowym są przedmiotem ocen

moralnych;

- 2) rozważa sposoby ochrony osób niepełnoletnich w świecie cyfrowym i podaje przykłady treści cyfrowych problematycznych moralnie;
- 3) rozpoznaje i ocenia zachowania przemocowe w przestrzeni cyfrowej, takie jak obrażanie, powielanie fałszywych informacji na czyjś temat, wykluczanie ze społeczności cyfrowej, a także proponuje sposoby radzenia sobie z nimi;
- 4) podaje przykłady negatywnego wpływu korzystania z technologii cyfrowych na własny dobrostan psychiczny;
- 5) wymienia przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystania w procesie kształcenia technologii cyfrowych, w tym generatywnej sztucznej inteligencji;
- 6) stosuje zasadę ograniczonego zaufania wobec treści dostępnych w Internecie;
- 7) dyskutuje na temat standardów moralnych w społecznościach internetowych (np. w mediach społecznościowych);
- 8) dyskutuje na temat korzyści i zagrożeń związanych z rozwojem sztucznej inteligencji.

7. Człowiek w relacji do przyrody.

Pytanie wiodące: Jaka powinna być relacja człowieka z przyrodą? Uczeń:

- 1) na podstawie codziennego doświadczenia wyjaśnia, dlaczego należy dbać o przyrodę i brać odpowiedzialność za ingerencję w jej funkcjonowanie oraz troszczyć się o nią;
- 2) rozpoznaje i wyjaśnia, na czym polegają najważniejsze zagrożenia dla przyrody stwarzane przez człowieka, w szczególności kryzys klimatyczny i kryzys różnorodności biologicznej;
- 3) podaje przykłady działań indywidualnych i systemowych zmierzających do ograniczenia marnowania zasobów naturalnych i żywności;
- 4) dyskutuje o moralnie dopuszczalnych, nakazanych i zakazanych działaniach wobec przyrody;
- 5) na podstawie codziennego doświadczenia rozważa, w czym wyraża się troska o

dobrostan zwierząt, a także dyskutuje na temat praw zwierząt; 6) rozważa koncepcję zrównoważonego rozwoju i dyskutuje o idei odpowiedzialność za przyszłe pokolenia;

7) dyskutuje na temat wybranych form aktywizmu ekologicznego i proponuje działania, w które sam byłby skłonny się zaangażować.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) rozważa problem szowinizmu gatunkowego;
- 2) ocenia moralnie skutki chowu przemysłowego zwierząt, rolnictwa ekstensywnego i intensywnego dla przyrody, dobrostanu zwierząt i ludzi;
- 3) rozważa moralne i pozamoralne argumenty na rzecz wegetarianizmu i weganizmu.

8. Człowiek wobec *sacrum*.

Pytanie wiodące: Jaką rolę w życiu człowieka odgrywa sfera *sacrum*? Uczeń:

- 1) wyjaśnia, czym jest sfera *sacrum*, i dyskutuje na temat związku *sacrum* z moralnością indywidualną lub społeczną;
- 2) odróżnia moralność religijną od laickiej i etykę od teologii moralnej;
- 3) wyjaśnia, dlaczego nie należy dyskryminować innych ludzi ze względu na ich przekonania dotyczące sfery *sacrum*, oraz okazuje szacunek zarówno osobom wierzącym, jak i niewierzącym;
- 4) dyskutuje na temat moralnych i pozamoralnych aspektów świętowania.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) omawia symbole religijne wielkich religii: buddyzmu, chrześcijaństwa, hinduizmu, islamu, judaizmu oraz charakteryzuje komponenty moralne tych religii;
- 2) wyjaśnia spór między zwolennikami etyki świętości życia i etyki jakości życia oraz zajmuje własne stanowisko;
- 3) omawia wartości obecne w różnych kulturach i tradycjach religijnych, a także rozważa znaczenie tych wartości dla kształtowania postaw i relacji w grupie;
- 4) charakteryzuje różne stanowiska filozoficzne dotyczące *sacrum*: teizm, ateizm, panteizm, deizm, sceptycyzm i agnostycyzm.

Wymagania i kryteria oceniania:

Uczeń realizuje przynajmniej jedno doświadczenie edukacyjne w każdym roku nauki. W trakcie cyklu kształcenia uczeń:

- 1) co najmniej dwa razy w każdym roku nauki bierze udział w dociekaniach filozoficznych – dialogu prowadzonym w grupie złożonej z uczniów i nauczyciela; punktem wyjścia dialogu są pytania samodzielnie formułowane przez uczestników na podstawie literatury pięknej, tekstów filozoficznych i mądrościowych z różnych kultur, filmy, prace plastyczne i różnego typu ćwiczenia inspirujące do myślenia;
- 2) indywidualnie przygotowuje i wygłasza mowę argumentacyjną; mowa jest wypowiedzią autorską; uczeń dzieli się w niej tym, co sam sądzi na dany temat, prezentuje swoje własne stanowisko i formułuje argumenty na rzecz bronionej tezy;
- 3) indywidualnie lub w grupie angażuje się w wybraną formę ekspresji artystycznej, będącej wizualizacją refleksji etycznej (np. przedstawienie teatralne, opowiadanie twórcze, scenariusz filmowy, reportaż fotograficzny, film, pracę plastyczną) wykonaną w dowolnej technice;
- 4) uczestniczy w zorganizowanej debacie (np. oksfordzkiej, „za i przeciw”, sokratejskiej, panelowej) na wybrany wspólnie temat związany z etyką.

W trakcie cyklu kształcenia uczeń realizuje co najmniej jedno wybrane doświadczenie edukacyjne, tj.:

- 1) pracując w grupie, angażuje się w działanie wolontariackie, a po zakończeniu wolontariatu dyskutuje o swoich doświadczeniach i wnioskach;
- 2) pracując w grupie, przygotowuje scenkę dramatyczną, prezentującą rozwiązanie problemu etycznego znanego z codziennego doświadczenia;
- 3) pracując w grupie, opracowuje regulamin lub zbiór dobrych praktyk obowiązujących w internetowej grupie klasowej;
- 4) pracując w grupie, wybiera święto związane z zagadnieniem moralnym i przygotowują sposób jego upamiętnienia lub celebracji;
- 5) pracując w grupie, przygotowuje i wygłasza prezentację lub prowadzi dla klas młodszych zajęcia dotyczące problemu związanego z etyką w codziennych sytuacjach;
- 6) przez ustalony z nauczycielem czas prowadzi notatki na temat osobistych refleksji moralnych;
- 7) indywidualnie lub w grupie przygotowuje i przedstawia prezentację o problematyce moralnej z wybranego dzieła kultury.

Ocenie podlega:

- uczestniczenie w lekcji,

- wypowiedzi ustne,
 - wypowiedzi pisemne,
 - przygotowanie materiałów do lekcji, prowadzenie notatek;
 - przygotowanie argumentów do dyskusji,
- wykorzystanie wiedzy w praktyce (5 plusów – ocena bdb; plusy zostają odnotowane na końcu zeszytu ucznia wraz z datą i podpisem nauczyciela);
- praca w grupach,
 - prezentacje/ projekty,
 - zadania dodatkowe dla chętnych.

Celujący

- samodzielne przygotowanie prezentacji/projektu,
- wzorowe prowadzenie zeszytu,
- aktywny udział we wszystkich lekcjach,
- posługiwanie się ze zrozumieniem elementarnymi pojęciami z zakresu etyki,
- systematyczne przygotowanie do lekcji,
- podejmowanie zadań dodatkowych,
- samodzielne inicjowanie pewnych działań, jak na przykład zaproponowanie i opracowanie tematu związanego z omawianym zagadnieniem, przygotowanie dramy, opracowanie sposobu świętowania danego wydarzenia, zainicjowanie aktywności wolontariackiej.

Bardzo dobry

- systematyczne przygotowanie do lekcji,
- czynny udział w zajęciach, dyskusjach, projektach
- posługiwanie się ze zrozumieniem elementarnymi pojęciami z zakresu etyki/filozofii,
- wzorowe prowadzenie zeszytu.

Dobry

- systematyczne przygotowanie do lekcji,
- częsty udział w dyskusjach, rozumienie elementarnych pojęć z zakresu etyki/filozofii,
- dobrze prowadzony zeszyt.

Dostateczny

- rozumienie omawianych zagadnień,
- sporadyczny udział w dyskusjach,
- prowadzenie zeszytu.

Dopuszczający

- bierny udział w lekcjach, prowadzenie zeszytu.

Niedostateczny

- niespełnienie warunków koniecznych do uzyskania oceny dopuszczającej.